

ДР МЛАДЕН ЈАНКОВИЋ – ЛИЧНОСТ И ДЕЛО (1831–1885)

Драган Б. РАВАНИЋ¹, Михаило М. ПАНТОВИЋ², Срђан Д. МИЛОВАНОВИЋ³

¹Психијатријска клиника, Клинички центар „Крагујевац”, Крагујевац; ²Центар за неурологију, Клинички центар „Крагујевац”, Крагујевац; ³Институт за психијатрију, Клинички центар Србије, Београд

КРАТАК САДРЖАЈ

Др Младен Јанковић је рођен у Кањижи 1831. године. Гимназију на мађарском језику завршио је у Сегедину, а Медицински факултет у Пешти 1856. Одмах по дипломирању прешао је у Србију и запослио се као физикус Округа крушевачког. После годину дана хитно је премештен из Крушевца и постављен за окружног физикуса у Јагодина, да би по сузбијању тамошње заразе хитно био упућен у Крагујевац. Био је четврти окружни физикус у Крагујевцу од 1861. до 1865. године. Као одличан познавалац аустроугарског здравственог законодавства и организације службе, већ 1865. године је премештен на положај физикуса управе града Београда. Будући да је „Дом за с ума сишавше”, основан 1861. године, захтевао стручније вођење, др Јанковић је, на предлог министра унутрашњих дела, исте године постављен за управитеља и лекара те психијатријске болнице указом Михаила М. Обреновића. На тој дужности, за коју се припремао у Немачкој код тада водећег психијатра Вилхелма Гринингера, остао је шеснаест година. Врло брзо је уредио службу, а начин лечења душевно оболелих особа прилагодио ондашњим европским стандардима. Као веома даровит и свестран лекар, изабран је за председника Српског лекарског друштва 1873. године. У време вршења те функције унапредио је рад уредништва часописа „Српски архив за целокупно лекарство”, а истовремено је био члан разних комисија које су се бавиле уређивањем здравства Србије у том периоду. Захваљујући организационим способностима, вршио је функцију инспектора санитетских завода, током које је преуредио осам окружних болница и предложио којом опремом треба да буду снабдевене. Такође се обрео у дипломатији, заступајући на Бечком конгресу 1881. године ветеринарство Краљевине Србије и одбранивши интересе своје земље. Др Младен Јанковић је у читавој Србији био уважена личност, а његов живот и његово дело су нераскидиво везани за процес стварања здравствене културе у Србији.

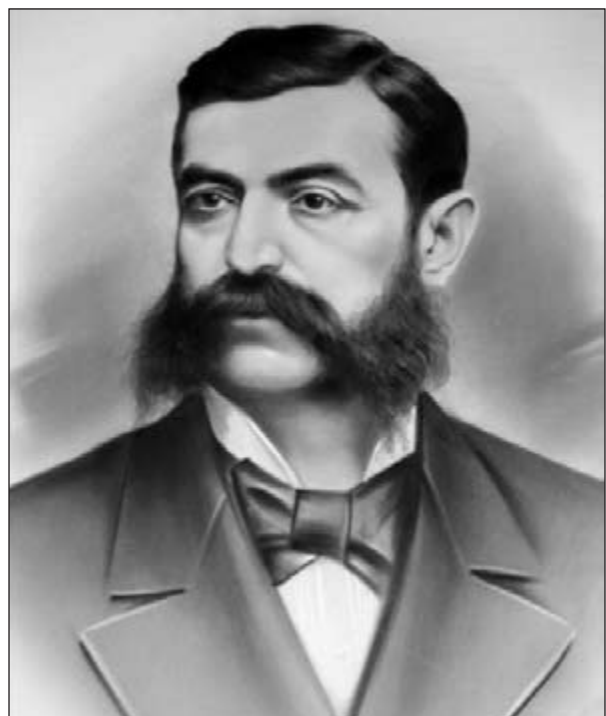
Кључне речи: др Младен Јанковић; Србија; Српско лекарско друштво

УВОД

Међу српским лекарима из Војводине који су дошли у Србију и истакли се својим организаторским и административним способностима највидније место, после даровитог др Јована Стејића (1803-1853), заузима др Младен Јанковић (Слика 1). Рођен је у Кањижи 1831. године. Гимназију на мађарском језику завршио је у Сегедину, а Медицински факултет у Пешти 1856. По дипломирању одмах је прешао у Кнежевину Србију и добио положај физикуса Округа крушевачког [1]. Звање физикуса у ондашњој Србији није било лако добити. Они су морали бити „доктори целокупног лекарства” или доктори медицине и хирургије и магистри примаљства (акушерства).

Прилике у ондашњој Србији биле су тешке, па је, између осталог, било нужно да се Србија бори против ширења заразних болести. Зато је др Младен Јанковић из Крушевца хитно премештен и постављен за окружног физикуса у Јагодина, да би по сузбијању заразе која се тамо проширила био упућен у Крагујевац. Био је четврти окружни физикус у том граду и дужност обављао од 1861. до 1865. године. Лоше хигијенске прилике у Србији погодиле су развоју заразних болести, нарочито дифтерије и шарлаха, а постојао је и страх од могућег настанка куге и колере после окончане епидемије куге у Турској, због чега је постављен санитарно-полицијски кордон. Тада у Србију нико није могао ући без писане потврде из Крагујевца, што је било у надлежности окружног физикуса [2-4]. Познавајући добро здравствено законо-

давство, организацију и службу у Аустрији и Мађарској, те примењујући стечено искуство на наше прилике, др Младен Јанковић се врло брзо истакао успешним резултатима рада, тако да је по санирању заразе Округа крагујевачког 1865. године премештен на положај физикуса управе града Београда [5].

СЛИКА 1. Др Младен Јанковић
FIGURE 1. Dr Mladen Janković

УПРАВИТЕЉ „ДОМА ЗА С УМА СИШАВШЕ” (1865–1881)

Како је „Дом за с ума сишавше” у Београду, основан 1861. године, захтевао стручније вођење, др Младен Јанковић је указом државног врха изабран и постављен за управника те прве психијатријске болнице у Србији (*Указом: Михаил М. Обреновић, њо милости Божио и вољи народа Књаз Српскии на њредлој Нашеј министри унутрашњих дела њостављамо: Физикуса Управителства вароши Београда, Дра Младена Јанковића, за њривременој Управителства и лекара у Дому за с ума сишавше*) [3]. Санитетска управа је увидела да овај посао не може обављати лекар без стручне спреме, па је исте године упутила др Јанковића у Немачку на тромесечно стручно усавршавање. У то време водећа личност у психијатрији био је др Вилхелм Гризингер. Др Јанковић је имао задатак да се упозна с тамошњим уређењем душевних болница и стекне квалитетно знање из психијатрије. Изузетним занимањем за ову област и посебним залагањем, врло брзо је достигао висок ниво стручности. Захваљујући административно-организационим способностима, недуго по његовом повратку у земљу служба је уређена, а начин лечења прилагођен европским стандардима. Из болнице је уклонио сва техничка средства којима је вршено насиље над душевно болесним лицима, као што су троструки бич, насилна столица и камције. У употреби је задржана кошуља за везивање најтежих, веома узнемираних и опасних болесника. На дужности привременог управитеља „Дома с ума сишавше” др Јанковић је остао шеснаест година (до 1881). Треба поменути да је упоредо с дужности управника сам обављао и све лекарске послове. За то време у „Дому за с ума сишавше” лечено је 314 болесника (218 мушког и 96 женског пола). Сматра се да је управо то прави почетак неге и лечења душевно оболелих особа у Србији [6].

ПРЕДСЕДНИК СРПСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА (1873–1884)

Др Младен Јанковић је, осим поменутих способности и истакнутих заслуга, био и један од оснивача Српског лекарског друштва. После оснивачке скупштине СЛД 22. априла 1872. године, одржано је шест састанака водећих људи поводом оснивања часописа. Већ на другом састанку др Јанковић је обавестио присутне колеге да ступа у Савез СЛД. На главном годишњем скупу 23. октобра 1873. године тајним гласањем је изабран за председника СЛД. Захваливши на указаном поверењу у кратком говору, изјавио је: *Обећавам да ћу свим силама радити да унапредим друштвену радњу уз њошњоу уздање да ће ме сви чланови својски њошњошњоу* [7]. За време док је вршио прву дужност председника Друштва измењен је дотадашњи „друштвени устав” који је важио за часопис „Српски ар-

хив за целокупно лекарство”, када су постављена још три његова задатка: да прати савремено развијање целокупне медицинске науке и оних грана јестественце које су јој помоћнице; да ради на статистици болести основаној на исправним подацима и у земљама у којима српски народ живи; да се стара о српској терминологији у медицинској науци.

Дана 13. јануара 1880. године поново је изабран за председника СЛД. Том приликом је изјавио: *Госјодо, њоследњи њодиишњи скуј смо одржали 1876. њодиине... Нама је свима њознајо да је наша земља скоро њуне две њодиине дила у њереговном сјању водећи рајо за ослобођење и њезависности срјску. Три њодиине лекарско друштво њије радило, али чланови друштва њису данјудили, јер су сви за време рајоа радо и са њожрјивовањем живоиа вршили лекарске њослове како њо болницама њако и на дојном њољу... Служили су свом њароду и човечанству... Срећан сам њосјодо, шјо ми је њало у део да овом њриликом саошјштим: Њејово Височанство и Књаз длајоволело је одмах одредити ону знајну мајтеријалну њомоћ, коју је друштво и раније имало срећу уживати. Одајем њризнање и длајодарности и друштву Црвеној крсти, како је своју њовойодиишњу зјраду завршило, усјуйило је одмах нашем друштву локал... [8]. На истој годишњој скупштини одлучено је да се у „Српском архиву за целокупно лекарство”, осим извештаја о радњи друштвеној и оригиналних чланака, штампају и „сва извешта окупних и војних лекара о покрету болесника у болницама”. Свим седницама СЛД др Младен Јанковић је скоро увек присуствовао и био запажен по активном учешћу и идејама за обогашивање рада и редовног стручног реферисања о свему што се дешавало у болницама и ондашњим приватним ординацијама. И сам је о типичним случајевима из своје праксе редовно реферисао на састанцима Друштва.*

Стручне и административно- законодавне активности

Др Јанковић је објавио неколико стручних написа, међу којима су: рад *О дањама, Ридарској и Врњачкој у „Народном здрављу”* 1884, саопштење о случајевима лисе које је написао са др Клиновским у „Српском архиву за целокупно лекарство” 1881, *Извешће Инспектора санитетској инспекторати Госјодину министру унутрашњих дела* у „Народном здрављу” 1882, *Главодоља* у „Српском архиву за целокупно лекарство” 1879, рад о дифтерији на обема тонзилама и о раширености малих богиња у нашим крајевима. Из оскудних бројева „Српског архива за целокупно лекарство” сазнаје се да је др Младен Јанковић реферисао о дечаку са потпуном клиничком сликом лисе а да дечак није долазио у додир са псом. Бавећи се помало и хирургијом, приказивао је и несвакидашње случајеве које је решавао током вршења приватне праксе [9].

У доступним изворима тога доба забележено је да је на 17. радном састанку Главног одбора СЛД др Владан Ђорђевић, који је уједно био и предлагач, изабран у одбор за прикупљање грађе за српску народну медицину, поред др Клинковског и др Валенте. Огромна грађа, сакупљена из различитих области, послужила је као основ за доношење „закона о чувању народног здравља”, а први потписник свих извештаја о прикупљеним подацима био је др Младен Јанковић. Закон је донет 1879. године.

Из писаних докумената о бројним активностима овог великана српске медицине сазнаје се и да је био председник комисије за израду пројекта за реформу санитетске струке, као и комисије која је поднела предлоге закона о школама за бабице и лекарске помоћнике и правилника о законском регулисању проституције. У том периоду активно је учествовао у изради закона о душевно оболелим лицима, нарочито у делу о одузимању својевласти лицима са суманутим идејама. У писаном облику је доставио предлог да се обавезно уведе свештеник као део особља у свим душевним болницама [6, 10].

Године 1866, када је избила епидемија колере у Шапцу и Параћину, хитно је упућен у ове градове ради сузбијања ширења болести. Он је и тај посао, као и све остало, с успехом извршио и био службено похваљен и награђен од самог Владаоца [11].

На почетку Другог српско-турског рата (1876-1877) целокупном болничком службом у Ђуприји руководио је др Младен Јанковић. Ђуприја је, захваљујући добром географском положају (налази се на главном путу од Београда ка Алексинцу), била главно средиште преко којег се обављала евакуација рањеника тимочко-моравске војске [12]. Првог маја 1881. године др Јанковићу је престала служба у „Дому за с ума сивашше”, али је убрзо постављен за инспектора санитетских завода. Док је вршио ту функцију, преуредио је осам окружних болница и предложио којом неопходном опремом треба да буду снабдевене, а личним ангажовањем отворио је прву цивилну болницу у Ђуприји исте године [13]. Године 1884. постављен је за вршиоца дужности начелника санитета у Министарству унутрашњих дела, где су у пуној мери до изражаја дошле његове организационе способности [14-16].

Као инспектор санитетских завода написао је министру унутрашњих дела 26. августа 1881. године следеће речи: 22. јуна 1881. године дошао сам у Ђуприју и одмах сам се састао са начелником окружним, те одо смо заједно у окружну команду да видимо шта је са бараком која је заостала из проишких Српско-турских ратова у близини вашаришта. Командант ми показа бараку, али како је туна са војним стварима то исту не може да ми устуји док се не исразни. Пошто би предаивање ствари од стране војске ишло споро, то се обратио Г. Браловићу, помоћнику државне ертеле у Добричеву, те ми сутирадан његови људи са осам кола иренеше све ствари војне и ја по подне примих кључеве од бараке. Пошто је исти била у неисправном

стању, окружни инжењер најрави иредрачун за њену оиравку у износу 2.200 динара. Збој високој износа ја се поново обратио Г. Браловићу и уговорисмо да његови заивореници изврше оиравку за два дукаша – скоро десилаино. Како је за оиравку иредало месец дана, ја сам наредио да за то време раније поођени иридор буге тошов и постави се у бараци по њеној оиравци. Пошто сам поставио уиравника, долничара и остало особље и одредио им илаиу, ја кренух за Алексинац 30. јула. У Ђуприју сам се вратио шестој августу. Бараку нађох у добром стању и спремно да може одмах да ирими 20 болесника. Одмах сутирадан седмој августу 1881. године, оиворио сам долницу... [17, 18].

О личности др Младена Јанковића најречитије говори беседа коју је на његовом гробу одржао др Милан Јовановић: ...наш Др Младен био неуморан до самоиреора, иожривован до изирања, уметник речи и врстан диломаиа, добар човек и ирави Срдин и као такав био посвећен човечанству и Српству... Не дугим животоом оставио нам је доста тековина... Позвај 1881. године у централну санитетску службу као инспектор санитетских завода, био је вредан сарадник на извршавању иреустројства лекарске струке у Србији... У тој дужности обилази он сваки кућ наше земље, исијује здравствено стање у њојзи и оцењује у својим рефератима рад санитетских завода, верно, тачно и поучљиво;заступа на Бечком конгресу ветеринарство краљевине Србије и кад је ирошле јесени зајрозила иртовини нашој ојасности зарад сточне болести (шай) заузима се као изасланик у суседној држави (Мађарска) да одбрани интерес своје државе оиварањем ванске ијаце нашој стоци, а у исто време ради неуморно да се тачним вршењем санитетских мера зараза у нашој земљи што ире уиуши. Још ми у ушима звуче речи овога сада немој стирешине своја, којима је живо иршао иудитиак наше земље зарад те нејоде и дудио нас на стирој вршење санитетској надзора. Оваке речи моје су иотициати само из родољубивих осећаја и ја се покојнику ево, у име лекарској друштва одужујем такође речима, које имају цел да осветле то родољубље и да сажале рани одлазак Дра Младена Јанковића из наше средине. То сажалење делиће свако, кад речем, да је Др Јанковић, оица иородице, заиоставио и седе и њу, да по зимној цичи пође у иностранство и да брани тако животице интересе свију нас... Прехлађен – иушта се са стираним санитетским изасланицима на иути у Ниш, да их тамо увери о реалности модерних ветеринарских установа наших... Суђено деша, да то буге последњи рад његов! У 56-ој години својој довршио ја је усјешно!... Уживали смо у њему – образована лекара, скромна и оиворена човека, искрена иријашеља, лојална ироивника, радна суирађанина, а иоврх свеја иоштина Срдина [11].

Трагајући за подацима о животу, породици и раду др Младена Јанковића, увидели смо да недостаје пуно тога што би посведочило шта је овај врстан српски интелектуалац чинио и значао у ондашњој Срби-

СЛИКА 2. Некролог из „Народног здравља“
 FIGURE 2. Obituary in “Narodno zdravlje”

ји. Ипак, пронашли смо децидирана мишљења о томе да је у читавај држави био уважена личност [11, 19]. Био је успешан у пословима које је обављао и на функцијама које је часно вршио, а углед је стекао неуморним радом и вишеструким способностима, али и маркантном фигуром, отменим држањем и лепим понашањем. Живот и дело његове личности нераскидиво су везани за процес стварања здравствене културе народа у Србији [20].

О болести и смрти др Јанковића у историјским списима, између осталог, записано је: *Када се с јесени 1884. године јојавила болест шай збој чеја је аустријарска Влада забранила увоз наше сѝоке, наша Влада је Др Јанковића као застѝуйника начелника саниѝеѝа ѝослала у Пешићу да разреши ову сѝвар. У свом ѝо-вратику услед назада добио је јаку грозницу али без од-*

зира на болест обављао је и даље дужности начелника саниѝеѝа ѝа је у ѝом најору добио и зайаљење ѝлућа које ѝа је 1885. године однело из живота. Др Младен Јанковић је поживео свега 55 година, али се верује да је његов прерани губитак био тежак ударац за српску интелигенцију тога доба (Слика 2).

ЛИТЕРАТУРА

- Pavlović B. Srpsko lekarsko društvo pre 125 godina. Medicinski časopis 1998; (1-2):9-12.
- Vuković Ž. Srpsko lekarsko društvo 1872-2002. Beograd: Vuković Ž; 2002.
- Pantović M, Pantović V. Zdravstvene prilike „na putu Beogradskom... a devetnaest dana od Carigrada”. Medicinski časopis 1998; (1-2):12-9.
- Bibliografski leksikon. Poznati srpski lekari. Beograd: Milena Milanović; 2005. p.308.
- Milovanović S, Milovanović D. Razvoj srpske psihijatrije u periodu od srednjeg veka do početka Drugog svetskog rata. JAMA – Srbija i Crna Gora 2005; (3):301-5.
- Danić J, Cvijetić M. Duševne bolesti u Srbiji za prvih trideset godina 1861-1890. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srbije; 1895.
- Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, knjiga prva, Državna štamparija u Beogradu, 1874.
- Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, knjiga druga, Državna štamparija u Beogradu, 1875.
- Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, knjiga osma, Državna štamparija u Beogradu, 1880.
- Stanojević V. Srpsko lekarsko društvo i njegovi članovi u Narodnooslobodilačkim ratovima Srbije 1876-1918. Spomenica SLD. Beograd: Srpsko lekarsko društvo; 1972. p.116.
- Jovanović M. Beseda na grobu Dr Mladena Jankovića. Narodno zdravlje 1885; 4(38):318-20.
- Mitić B. Zdravstveni centar u Čupriji – od prvih lekara do današnjih dana. Čuprija: Zdravstveni centar „Čuprija”; 2005. p.18-19.
- Spomenica Srpskog lekarskog društva 1872-1972. p.44.
- Živeti u Beogradu 1851-1867. Istorijski arhiv Beograda. Knjiga 3. p.428.
- Krstić N. Dnevnik 8. januar 1863-8. april 1864. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; p.63.
- Mitić B. Postanak i otvaranje civilne bolnice u Čupriji. Srp Arh Celok Lek 1971; 99(9):665.
- Mitić B. Zdravstvene prilike u Srednjem Pomoravlju, Resavi i Levčju, od 1804. do 1915. godine. Čuprija: Opština Čuprija; 2006. p.287-8.
- Mitić B. Od prvih... do današnjih dana, Zdravstveni centar u Čupriji. Čuprija: Podružnica SLD „Pomoravlje”; 2005.
- Naše gore list, nedeljni list, Pančevo, 17. mart 1885; III (11).
- Milovanović S. Prvi srpski psihijatri. Srp Arh za Celok Lek 2006; 134(9-10):457-66.

DR MLADEN JANKOVIĆ – PERSONALITY AND WORK (1831-1885)

Dragan B. RAVANIĆ¹, Mihailo M. PANTOVIĆ², Srđan D. MILOVANOVIĆ³¹Clinic for Psychiatry, Clinical Centre "Kragujevac", Kragujevac; ²Centre for Neurology, Clinical Centre "Kragujevac", Kragujevac;³Institute for Psychiatry, Clinical Centre of Serbia, Belgrade**ABSTRACT**

Dr Mladen Janković was born in Kanjiža, in the district of Banat, in 1831. He completed the Hungarian High School in Segedin, and graduated from the Faculty of Medicine in Budapest, in 1856. Upon graduation, he moved to Serbia, where he was assigned to the position of a physician in the town of Kruševac. One year later, he was urgently transferred from Kruševac and appointed a regional physician in the town of Jagodina. After succeeding in eradicating local epidemics there, he was urgently transferred to the town of Kragujevac. Dr Mladen Janković was the fourth regional physician in Kragujevac, from 1861 to 1865. As an expert on the issues of health legislation and health service organisation in the Austro-Hungarian Empire, Dr Mladen Janković was again transferred to Belgrade in 1865, to the position of the City Administration physician. Due to the fact that the Mental Asylum "Dom za s uma sišavše", which was founded in 1861, required a professional guidance, Dr Janković was appointed Director of this psychiatric institution in the same year. Namely, it was known that Dr Janković was appointed a temporary Director and physician at the Psychiatric Hospital "Dom za s uma sišavše" by a Decree issued by Mihailo M. Obrenović, upon request of the Minister for Internal Affairs. He maintained this position for sixteen years. He prepared himself for this duty in Germany, with the leading psychiatrist at the time, Wilhelm Gruzinger. Shortly afterwards, Dr Janković managed to adapt the health service and protocols for the treatment of psychiatric patients to the European

standards at the time. Being a gifted, intelligent physician, with broad interests and experience, he was elected President of the Serbian Medical Society in 1873. During his term of office, the activities of the Serbian Archives were improved. Dr Mladen Janković was, at the same time, a member of several committees that were in charge of managing the health service in Serbia at that period. Among other merits, his organisational ability as the Inspector of the Health Institutes is worth mentioning. In that capacity, he re-organised eight district hospitals and suggested purchasing the necessary equipment. He also had certain experience in diplomacy, representing his country at the Vienna Congress, in 1881. On that occasion, he was also a veterinary medicine representative of the Kingdom of Serbia. It has been widely acknowledged that Dr Mladen Janković was a respectful figure in Serbia, and that his life and work are incorporated in the establishment of health service in Serbia.

Key words: Mladen Janković M.D.; Serbia; Serbian Medical Society

Dragan RAVANIĆ
Psihijatrijska klinika
Klinički centar „Kragujevac“
Zmaj Jovina 30, 34000 Kragujevac
Tel.: 034 370 023
E-mail: bravanic@sbb.kg.co.yu